

Csak harmincéves a film, s ha vetíti a tévé, értik a túnt neveket?
Tudják-e, ki volt Cipi, Pista, meg István? És Marika? Kik ezek?
Félő, csak a karszalagok, vonulók ismertek előttük a plazma-lapon,
s még jó, ha nem éljenzik! Ha csupán eltűrik a látványt, bávatagon.

Kelecsényi László

A JÁTÉKOS OTTLIK

„*Hazájában szépíróként is ismert.*” Ez a magyar olvasó számára különös mondat jelent meg róla halála után egy külföldi bridzsszaklapban. A méltán elhíresült ISKOLA A HATÁRON szerzőjét a világ nagyobbik felén csak úgy ismerték, mint kitűnő játékost és még kitűnőbb szakírót. Idehaza viszont munkásságának ez az oldala maradt homályban: majdhogynem csak a bridzs tájékozott művelői tudtak Ottlik játékszenvedélyéről. Amikor a hetvenes években elküldte egy cikkét a *Bridge World* című New York-i szaklapnak, olyan tetszést vívott ki, hogy a folyóirat szerkesztői szétdobatták a már kiszedett oldalakat, hogy azonnal közölhessék a kéziratot. Erre a tényre Ottlik legalább olyan büszke volt, mint amikor Babits a *Nyugat* szerkesztőjeként azt üzentte neki, hogy tetszett a novellája.

Egész életét végigkísérte a bridzs iránti szenvedély. Az írásos hagyatékában fennmaradt számos kéziratlap, korrektúra, címettként kapott boríték, újságszél vagy csak egy egyszerű fecni bizonyítja ezt, melyek mindegyikén valamilyen játszmagyakorlatban előfordult különleges lejátszás szerepel. Már a Babitsnak tetsző novellában, a *Nyugatban* megjelent A DRUGETH-LEGENDÁ-ban ekként írt: „*Nincs is más humánus tevékenység, mint a játék, ez az ember dolga, az élet méltósága, kártyázni... nincs más cselekedet, mely emberi lehetne.*”

Ennek a játékszenvedélynek eredménye lett a híres-neves bridzskönyv, amely köré – míg meg nem jelent magyarul – legendák szövődtek. A szöveg ugyanis először angolul fogalmazódott meg, és Londonban látott sajtót 1979-ben ADVENTURES IN CARD PLAY címen. Hugh Kelsey, egy skót születésű bridzsszakember személyében társszerzője is volt a műnek. Soha nem tisztázódott pontosan, hogyan folyt a közös munka. Csak abban lehetünk biztosak, hogy az elméleti problémákat nagyon is irodalmi módon tálaló szövegezés a magyar írótól származik. A KALANDOS HAJÓZÁS A BRIDZS ISMERETLEN VIZEIN címmel magyarított könyv olyan, mint egy regény. A Balatonon játszódik, ahol három szereplője a vitorlázáshoz kedvező szelet várja – hogy Ottlik másik kedvelt sportjáról is szó essék. A tizenhat fejezet élén mindig egy apró sztoritöredék áll, az író az élet valóságából indul el a játék, meglehet, magasabb rendű valósága felé. „*A könyv lényegét adó eszmék még a legerősebb játékosokat is ámulatba ejtik mélységükkel és szépségükkel*” – olvashatjuk a kötet fülszövegében. A hazai szakmai vélemények igazolták ezt a vélekedést. Az ismeretlenség legendája a zártkörűség legendájára váltott. A boldog kevesek könyve, egyetemi szintű szakirodalom, a bridzs nagydoktori értekezése – ekként méltatták a könyvet, amely valóban nem könnyű olvasmány. Ám komolysága sosem ölt professzoroskodóan

nagyképű formát. Ottlik játszik: nem hagyja száraz tények közt unatkozni az érteni akaró olvasókat. Íme, egy példa erre. Az *ESZMEI IMPASSZ* című fejezetben egy fránya cica ráül az asztalra leterített tizenhárom kártyalap egyikére, és csak akkor emelkedik föl róla, amikor azt a lapot éppen ki kell játszani.

A *KALANDOS HAJÓZÁS* őriz még néhány hasonlóan játékos szellemű epizódot. Ott áll a kötet a polcon, elő lehet ásni, okulni belőle. Ám még a legbennfentesebb szakértők közül is csak kevesen tudják, hogy Ottliknak nemcsak ez a bridzsel kapcsolatos munkája létezik. Pályakezdő éveiben több napilap külső munkatársaként kísérletezett az újságírással. Néhány kisebb jelentőségű írása már nyomdafestéket látott, nem mellesleg a Tudományegyetem matematika szakos hallgatója volt, amikor 1933 őszén, mintegy véletlenül, lehetősége nyílt, hogy heti rendszerességgel bridzsvovatot csináljon a *Budapesti Hírlap*nak. Akkor éppen Bókay János író szerkesztette a lap *Vasárnapi mellékletét*, amelyben szórakoztató szépirodalom, ismeretterjesztő cikkek, rejtvények mellett szükség volt a korabeli társasági életben fontos szerepet betöltő kártyajáték további népszerűsítésére. A rovat rövid időn belül olyan kedvelt lett, hogy a fiatal szerző honoráriumát heti tizenöt pengőről húszra emelték. (Közbevetőleg: Ottlik ebből a vékonyan csordogáló pénzerecskéből élte az újdondász sajtómunkások bohém életét.) 1936-ig írta és vezette a rovatot, míg a *BH Vasárnapi mellékletét* egyszer csak meg nem szüntették.

A majdnem három teljes éven át napvilágot látott több mint 130 cikk úgyszólván eszmei egészset alkot. Három nagyobb tematikus csoportba sorolhatók a bridzs afféle folytatásos regényeként is felfogható írások. A szigorúan vett szakmai felcímek (*MAGASABB JÁTÉKTECHNIKA, A JÁTÉKTECHNIKA MESTERFOGÁSAI*) alá besorolt elemzések mellett Ottlik 42 héten, azaz folytatáson át írta a Fül Zsiga-történeteket. Fülemlé Zsiga, Bűbáj Babuci, Korrekt báróné és a többiek – kitalált figurák, ám lehet, hogy modelljük ott ült valamilyen kártyaasztalnál. Az író bohókás sztorikat költött alakjuk köré. A *BH* szerkesztősége mindenesetre komolyan vette figuráikat, és portréjukat megrajzoltatta Vaszary Gáborral, a korszak népszerű írójával, aki illusztrátornak sem volt utolsó.

A bridzs bevonult a *HAJNALI HÁZTETŐK* a negyvenes években a *Magyar Csillag*ban folytatásos regényként megjelenő lapjaira is. A kártyatrükköket gyakorló, szélhámosi hajlandóságokkal megáldott/megvert Halász Péter egy táncos estélyen odalép a könyvtári sarokasztalnál csendesen bridzsezők mögé, és az egyik játékos frakkmellényéből ászokat kezd elővarázsolni.

Aki újságíróként dolgozik, és rovatot vezet, tudja, hogy az olvasói levelek néha hamisítványok. Hogy a hírlapíró kínjában néha maga ír fiktív levelet a szerkesztőségnek, hogy azután meg is válaszolja önmagának. Ottlik Géza bridzsvovata a *BH*-ban nemcsak elméleti cikkekből állt, hanem érdekes játszmaokról szóló leírásokból, a szellemi sport híreiből és szerkesztői üzenetekből. Nincs rá bizonyítékunk, hogy mindent ő írt és szerkesztett, ám miért fizetett volna valaki másnak is a redakció, amikor a lelkes ifjú sajtómunkás rendszeresen bejárt a laphoz rovatot csinálni (vö. *PRÓZA. Magvető, 1980. 37–41.*). Ám az alább idézett szerkesztői üzenetek egész biztosan Ottliktól származnak.

BH, Vasárnapi Újság, 1933. november 19. „Koromzay Dénes, Berlin: *1. Ha 13 treff van a kezében, az ellenfél szanzadut játszik, és ön indul, legegyszerűbb, ha a bubit játssza ki, a tizenegyes szabály szerint, mert a partnere tudni fogja, hogy még ennél 3 magasabb lap van a kezében ebből a színből.*” (És így tovább, ebben a szellemben.) Az üzenet címetztjét, a kitűnő brácsaművészt a kártyaasztaltól ismerte.

BH, Vasárnapi Újság, 1933. december 3. „Örley István, Budapest: *1. Nem. 2. Magunk sem tudjuk, hogy pénteken jobb-e, vagy kalap nélkül. 3. Ön, mint ismert nevű katonai bridzsező,*

igazán tudhatná, hogy csakis fenolftaleinnal kezelhető. 4. Ostobaság. 5. Bozontos. 6. Igen. 7. Igen. 8. Adu ásszal. 9. Bridzs.” Képzelnék hozzá a válaszokhoz a kérdéseket. Talán nem kell hozzá túl nagy fantázia. A tréfa szelleme ott lebeg a sárguló, töredezett újságlapon.

BH, Vasárnapi Újság, 1933. december 24. „Debreczeny [sic – KL] Gyöngyi, Budapest: Hálásan köszönjük elismerő sorait, és mi is nagyon kellemes húsvéti ünnepet kívánunk önöknek. A közölt játszmat nagyon csinosnak találjuk, és természetesen a licitálásban teljesen meggyeznek véleményeink. Úgy értesültünk, hogy Bécsben az ön nevét együtt emlegetik Goldblatt Paula asszony és Mrs. Culbertson nevével, mint a világ egyik legjobb nőjátékosát. Mégis azt tanácsoljuk, tanulmányait ne hanyagolja el sem a sielés, sem a bridzs miatt, mert a magyar pórázfejlesztés ügye egyik élharcosát veszítené el önnel. Kezét csókoljuk.” A Gyöngyinek, azaz későbbi feleségének küldött üzenete sem nélkülözi az iróniát és a tréfát. Még egy figyelemre méltó szerkesztői üzenet olvasható a *BH* hasábjain, épp itt, a Debreczeni Gyöngyinek írott után.

Lasker. „A nagy sakkozók között igen sok klasszisbridzsező van, ami nem véletlen, hanem a két játék hasonló természetének tudható be. A sakk is és a bridzs is erősen kombinatív és logikus koponyákat követelnek. Természetesen a sakk lehetőségei messze felülmúlják a bridzskártyák pusztán elosztási és a változásban (a játék előrehaladottságának koordinátájában) csupán egydimenziójú variációit – főképp elméletileg. Mert a gyakorlatban csak a sakk nagymesterei kombinálnak magasabb rendűen, mint a bridzsjátékos. Ön a bridzset mulatságosabbnak tartja a sakknál. Ez ellen nagyon sok sakkozó fog tiltakozni, és szinte joggal. A sakk nagyon is mulatságos, csak túl tárgyilagos és racionális játék. Egy bridzsparti sokkal személyesebb élmény, humánusabb, szélesebb pszichológiai skálájú – és a látszat ellenére – sokkal inkább küzdelemszerű, mint a sakk. Lélektanilag a sakk teljesen egyirányú, monoton tevékenység – némi rabulisztikával azt mondhatnánk, hogy csak elfoglal bennünket, míg a bridzs foglalkoztat.”

Nem tudni, kit rejtett a Lasker jelige, ha egyáltalán rejtett valakit, és nem Ottlik fikciója ez a névválasztás. Emmanuel Lasker ugyanis, bár igen hosszú ideig volt sakkvilágbajnok, az adott időben, 1933-ban már rég elveszítette a címét, és visszavonultan csak a tudománynak, a matematikának és a filozófiának élt. A szöveg mindenesetre fontos adalék, mert Ottlik Géza máskor és máshol nemigen nyilatkozott a két szellemi sport összehasonlításáról.

A tényekhez tartozik, hogy Koromzay brácsaművész szerelmes volt az akkor tizenkilenc éves Gyöngyibe, akinek anyakönyvi keresztnéve Margit volt, és ő mutatta be a fiatal lányt barátjának, a bridzsvovat vezetőjének, épp akkortájt, 1933 novemberének elején. Érdekes leosztások lehettek, ahol ők négyen, a két író (Ottlik és Örley), a zenész és az úrilány ültek a kártyasztalnál. Mindenesetre Ottlik Géza licitálta ki a sorstól a bridzs magaslatait, bár Koromzay is világhírű lett mint a Magyar vonósnegyes tagja.

Majdnem három teljes éven át jöttek hetente a *BH*-ban a folytatások, majd amilyen hirtelen ötlettel született meg a rovat, oly váratlanul maradt is abba. Addig viszont, akár egy valamirevaló szappanoperában, Fül Zsiga, akit tán Ottlik önmagáról is mintázott, osztotta eszes tanácsait, és aki akarta, jobb játékos lett tőle.